

Dr. sc. Ladislav Bognar
Filozofski fakultet Osijek¹

SURADNIČKO UČENJE

Što je suradničko učenje?

Kad sam kao mladi učitelj došao raditi u jednu područnu školu u skromnoj nastavničkoj biblioteci pronašao sam knjigu V. Švajcera «Grupa kao subjekt obrazovanja». Tu je bilo obilje ideja za primjenu grupnog oblika u nastavi. Eksperimentirao sam s trajnim grupama, grupama po sposobnostima, s podijeljenim i nepodijeljenim grupnim oblikom. Od tada, kad sam izvodio nastavu s djecom mlađe školske dobi, pa sve do danas, kad izvodim nastavu sa studentima budućim nastavnicima, prakticiram ovaj oblik. Ne kao jedini, ali kao oblik koji je stalno prisutan u nastavi. Kasnije su se javljali mnogi drugi termini kao što su interakcijsko učenje, iskustveno učenje, timsko učenje, akcijsko učenje, suradničko učenje koji samo naglašavaju neki od aspekata grupnog oblika. Ipak, u svim tim terminima postoje i izvjesne razlike, a mi ćemo se zadržati na specifičnostima suradničkog učenja.

Pojam suradničko (kooperativno) učenje nastalo je kao antiteza na natjecateljsko (kompetitivno) učenje koje dominira u tradicionalnoj nastavi. Ispitivanja su pokazala da natjecanje može biti vrlo poticajno u učenju, ali za one koje doživljavaju uspjeh. Oni koji u natjecateljskoj situaciji ne mogu postići uspjeh bivaju destimulirani i prije ili kasnije odustaju. No, problem koji se sustavno javlja u natjecateljskoj klimi je agresija i međusobna netrpeljivost među učenicima, što svakako ne doprinosi razvoju nekih poželjnih osobina kod učenika, a otežava uvjete izvođenja nastave. Postoji i individualno planirana nastava u kojoj učenik napreduje svojim tempom i uspjeh ne ovisi o odnosu s drugim učenicima. To je svakako važan i potreban oblik nastave koji odgovara mnogim učenicima. Ipak, učenici u procesu školovanja trebaju steći i niz socijalnih vještina, kao što su međusobna tolerancija, dogovaranje, podjela zadataka, uvažavanje međusobnih razlika, međusobno pomaganje, koje će im biti potrebne za uspješno djelovanje unutar društvene zajednice. To mogu steći suradničkim učenjem koje se događa u grupnoj interakciji.

Neki autori smatraju da svaki grupni oblik ne znači istovremeno i suradničko učenje, ali se slažu da se suradničko učenje događa u grupama. To mogu biti aktivnosti u paru, trojke ili grupe od 4 do 6 sudionika. O suradničkom učenju se može govoriti ako svi članovi grupe

¹ Kontakt adresa: 31000 Osijek, Vukovarska 6, Tel/fax: 031 201 868, e-mail: ladislav.bognar@os.t-com.hr

rade na ostvarenju zajedničkog zadatka, ako uspjeh grupe ovisi o svim članovima i ako uspjeh svakog člana ovisi o uspjehu grupe.

Formiranje grupa

Grupe mogu biti formirane po različitim kriterijima. To mogu biti grupe prema sposobnostima, prema interesima, prema željama učenika, mogu biti trajne ili povremene grupe. Sve ima svoje prednosti i nedostatke pa će nastavnik/nastavnica prema onome što želi postići i koristiti ove različite mogućnosti grupiranja učenika. Ovdje ćemo se zadržati na grupama koje se formiraju po slučajnom izboru i trajnim grupama. Prednost ovih grupa je što ih čine različiti učenici i time mogu u međusobnoj interakciji pomagati jedni drugima, a trajne grupe stvaraju dublje socijalne odnose. I kod trajnih grupa mogu se povremeno vršiti nova grupiranja, ali je pravilo da se učenici vraćaju u osnovnu grupu.

Izbor grupa treba učiniti zanimljivom aktivnošću. Evo nekih ideja:

- 🎨 Učenici se poredaju po datumima rođenja, a zatim se stvaraju grupe od onih koji su rođeni u sličnom razdoblju godine.
- 🎨 Odaberu se karte tako da ima karata iste boje onoliko koliko treba biti članova u pojedinoj grupi. Učenici izvlače karte i traže one koji imaju istu boju i stvaraju svoju grupu.
- 🎨 Najjednostavniji način je da učenici redom govore brojeve već prema tome koliko grupa želimo formirati. Ako npr. želimo formirati osam grupa onda govore brojeve od 1 do 8 i svi učenici koji imaju isti broj čine tu grupu.
- 🎨 Grupe se mogu formirati tako da se svi učenici samostalno kreću u slobodnom prostoru (ili plešu na neku glazbu) na znak zvonca nađu para i kreću se (ili plešu s njim/njom), a nakon slijedećeg znaka svaki se par spoji s još jednim i tako nastaju četveročlane grupe.

Aktivnosti za uspostavu grupne kohezije

Značajna pretpostavka za uspješnu aktivnost grupe je uspostava grupne kohezije. Ona treba ići u dva smjera (1) afirmacija svakog člana i (2) razvoj zajedništva.

Radi afirmacije svakog člana grupe dobro je već nakon formiranja grupe provesti neke postupke koji će tome doprinijeti. No, to treba biti i dalje praksa pa je moguće i svaki novi nastavni dan započeti nekom od takvih aktivnosti.

- ✚ Svaki član grupe dobije karticu koja se presavije i postavi na stol u obliku obrnutog slova V. Na jednoj strani svatko napiše svoje ime. Nakon toga svatko se predstavi tako da kaže nešto o svom imenu. Zatim kartice idu od jednog do drugog člana grupe i svatko upiše neku pozitivnu osobinu tog člana koju je zapazio/zapazila.
- ✚ Na papiru veličine A5 svaki član napiše svoje ime i naslika ukrasni okvir u koji ostali članovi grupe upisuju svoje zapažanja o tom članu prepoznajući pozitivne osobine koje će koristiti radu grupe.
- ✚ Nakon kraćeg predstavljanja svakog člana članovi grupe trebaju jedan za drugog reći zašto im se sviđa ta osoba.

Suradničko učenje u projektu «Korak po korak»

Veliku važnost ima i rad na stvaranju zajedništva u grupi. Tome mogu doprinijeti slijedeći postupci:

- ✚ Smisliti ime grupi, slogan grupe, logotip, zastavu ili himnu grupe. To može biti aktivnost koja se neće izvesti odjednom nego kroz neko vrijeme kako se grupa upoznaje i ulazi u suradničke odnose.
- ✚ Svaka grupa dobije veći papir na kojem nacrtaju vagon. Na prozore se stave slike svakog člana (ili ih se nacrtaju), na vagon napiše ime grupe i njihova poruka. Zatim se svi vagoni slože u zajedničku kompoziciju vlaka i tako stoje na zidu neko vrijeme.

- ✚ Zajednička mapa može također biti oblik razvoja zajedništva. U mapu na čijim koricama je ime grupe i njihova slika, se ulažu važniji radovi kojima se grupa ponosi, fotografije zajedničkih aktivnosti i sve ostalo čime se može dokumentirati aktivnost grupe. Mape mogu razgledati sami učenici, ali i roditelji i drugi posjetitelji koji dolaze u učionicu.

Uspostava grupne kohezije je relativno spor proces i traži vrijeme i strpljivost. No, ako se posveti određeno vrijeme za stvaranje zajedništva u grupi i afirmaciju svakog člana grupe to ima velik utjecaj na funkcioniranje grupe i efikasnost suradničkog učenja.

Efikasnost suradničkog učenja

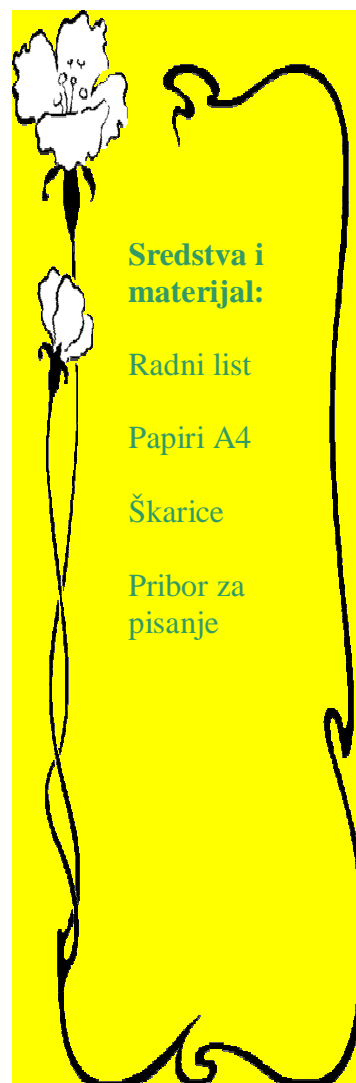
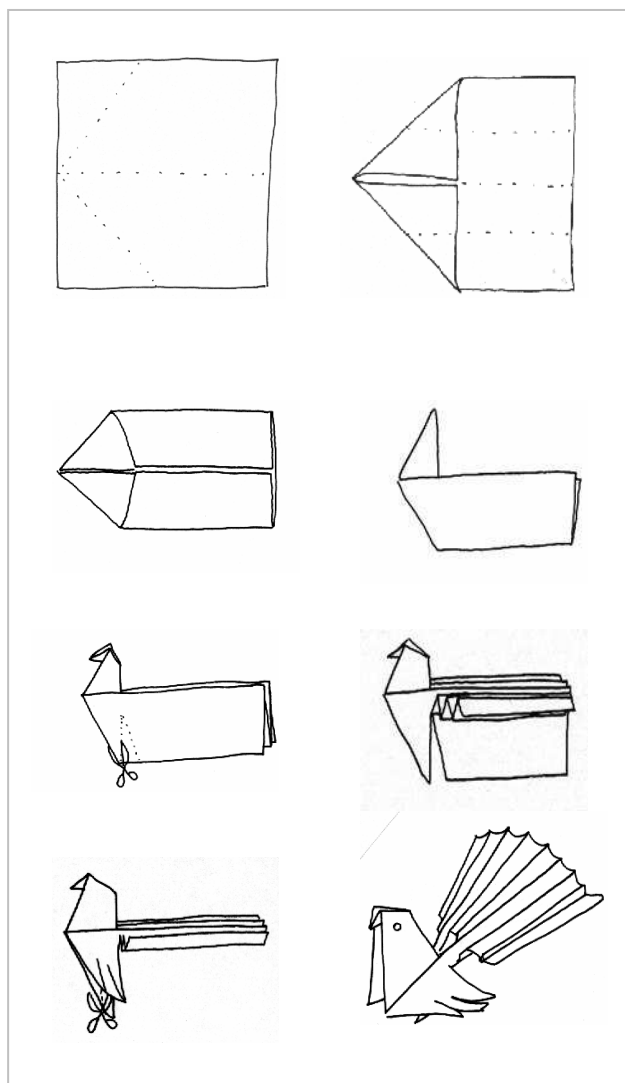
Efikasna nastava mora biti dobro vođena od strane nastavnika. Kod suradničkog učenja to se čini na više indirektan način, a postiže se jasnim definiranjem zadatka grupe, podjelom zaduženja unutar grupe, te uvođenjem promatrača.

- ✚ Zadatak grupe najbolje je odrediti radnim listom. Radni list je papir veličine A4 na kojem piše tema kojom će se grupa baviti, a zatim je detaljno opisano što grupa treba uraditi, što joj je na raspolaganju od pribora, literature ili medija, te na koji način će prikazati svoje uratke ostalima. (Vidi primjer radnog lista u prilogu.)
- ✚ Kartice uloga mogu se podijeliti članovima kako bi svatko imao svoj zadatak unutar grupe. To mogu biti standardne kartice, a mogu biti predviđene samo za određenu temu. Kao standardne mogu biti slijedeće uloge: voditelj grupe, rizničar, zapisničar, glasnogovornik, mjerac vremena, ilustrator i sl.
- ✚ U nepodijeljenom grupnom obliku (kad sve grupe imaju isti zadatak) svaki član unutar grupe može dobiti da prouči jedan od aspekata zajedničke teme. Zatim se sastaju predstavnici svih grupa koji imaju taj aspekt. Kad zajednički prouče izvore, rasprave i razjasne taj pojam vraćaju se u svoju grupu gdje imaju zadatak poučiti ostale članove grupe tom aspektu problema, a od ostalih naučiti druge aspekte koje sami nisu izučavali.
- ✚ Ukoliko po dvije grupe imaju različite zadatke onda mogu (ako se radi o četveročlanim grupama) dva člana iz prve grupe otići u drugu, a dva iz druge u prvu, te poučiti ostala dva člana o onome što su oni radili, a naučiti ono što je radila ova grupa.

RL 3

Golub mira

- Vaša grupa ima zadatak naučiti od papira napraviti «Goluba mira». Prema uputama koje imate na crtežu neka svatko od vas nauči izraditi goluba. Kad ne znate kako dalje zovite u pomoć učiteljicu. Prvi golub možda još neće lijepo izgledati pa radi vježbe napravite još kojeg.

- O «Golubu mira» postoje mnoge priče. Smislite vi svoju priču. Radite tako da na priloženom papiru napišete naslov, a zatim papir ide od jednog do drugog člana i svatko napiše svoju rečenicu. Kad zaključite da je priča gotova pročitajte je i dogovorite što bi još trebalo dodati ili promijeniti da bi priča bila ljepša.
- Pripremite se za grupu koja će vam doći u goste. Dogovorite što zanimljiviji prikaz vlastitog rada.

- ✚ U svaku grupu može se postaviti po jedan promatrač iz druge grupe koji ima zadatak pratiti rad grupe i zapisivati svoja zapažanja, a na kraju promatrači izvještavaju kako je tekao proces dogovaranja u grupi, kako su izvršavali zadatke, kako su rješavali eventualne sukobe, te tko je što radio u grupi.
- ✚ Ponekad je važno da svaki član grupe individualno uradi zadatak (pisanje sastava, slikanje, rješavanje matematičkih zadataka, izrada origama), a zatim svoj uradak podijeli s ostalima.

U početku grupe mogu biti vrlo neefikasne, posebno ako se učenici prvi put susreću s ovim oblikom, pa takva nastava može u početku izgledati kao gubljenje vremena. No taj proces je dragocjen za razvoj niza socijalnih vještina koje za učenike imaju veliko životno značenje i sigurno će takvi učenici biti uspješniji u suradnji s drugim ljudima. Zato je nužno upravo kroz suradničko učenje razvijati socijalne vještine koje su potrebne za uspješno funkcioniranje učenika unutar grupe te učenike postupno osposobljavati za odnose suradnje.

Slavljenje učenja

Sudjelovanje u suradničkom grupnom učenju nikako ne znači zaboravljanje na cjelinu razredne zajednice. Nastava počinje zajedničkom aktivnošću i dogovorom za aktivnosti u grupama, ali i završava prezentacijom rezultata do kojih su grupe došle u svojoj aktivnosti. Upravo tom prezentiranju rezultata grupne aktivnosti treba posvetiti dosta pažnje jer ono daje učenicima uvid u cjelinu teme kojom se bavimo na nastavi, ali i uvid u rad ostalih grupa kao i mogućnost za afirmaciju vlastite grupe. Budući da tome dajemo svečani karakter možemo to zvati «slavljenje učenja» čime učenje i «službeno» prestaje biti mučenje i postaje radost stvaranja.

Grupe mogu svoja postignuća prikazati putem grafoskopa, power-point prezentacije, video snimkom, glumom, pjesmom, pričom, izložbom, plakatom. Može se upriličiti «odlazak u goste» tako da jedna grupa odlazi u posjet drugoj grupi i tamo se upoznaje s radom grupe, a poslije grupa odlazi u uzvratni posjet. Ukoliko se tom dijelu nastave posveti dovoljno vremena i učenici povremeno oslobode svoje kreativne potencijale to može postati vrlo plodonosan dio nastavnog procesa.

Zaključak

Suradničko učenje unutar grupnog oblika treba shvatiti kao važan aspekt suvremeno organiziranog odgojno-obrazovnog procesa. Napuštajući frontalnu predavačku nastavu, prepisivanje s ploče (ili grafoskopa), ispitivačko-ocjenjivačku nastavu popraćenu testomanijom i mnoštvom negativnih ocjena, suradničko učenje treba biti jedno od rješenja koja nudi suvremena didaktika. Pored toga vidno mjesto trebaju imati i pedagoška radionica kojom bi trebao započeti i završiti nastavni dan, te individualno planirana nastava koja omogućava napredovanje učenika prema vlastitim mogućnostima.